

АНОТАЦІЯ

Несвіт К. В. Соціальний потенціал розвитку економіки регіону з промисловою орієнтацією. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка». – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2020.

Дисертаційну роботу присвячено поглибленню науково-методичних основ, розробці теоретико-методологічного забезпечення і практичних рекомендацій щодо формування соціального потенціалу розвитку економіки регіону з промисловою орієнтацією у національній системі постіндустріального типу.

У дослідженні поставлено і вирішено такі завдання: сформовано теоретико-методологічне підґрунтя дослідження соціального потенціалу як ключового компонента забезпечення стійкого розвитку економіки; обґрунтовано роль соціального потенціалу в концепції постіндустріальної трансформації промисловості; узагальнено науково-методологічні підходи до дослідження соціального потенціалу розвитку промисловоорієнтованого регіону, визначено сутність поняття «територія з промисловою орієнтацією»; проведено структурну оцінку впливу соціального потенціалу на розвиток економіки країн з домінуючим індустріальним сектором виробництва; проаналізовано чинники формування соціального потенціалу розвитку економіки промисловоорієнтованих регіонів України; запропоновано збалансовану систему оцінки соціального потенціалу розвитку економіки Дніпропетровського регіону як території з промисловою орієнтацією; визначено стратегічні напрями модернізації соціального середовища розвитку територій з промисловою орієнтацією у національній системі постіндустріального типу; обґрунтовано напрями управлінського впливу на умови та факторно-критеріальні

характеристики формування соціального потенціалу розвитку економіки регіону; сформовано методологічні засади використання соціального потенціалу регіону для досягнення економічної стійкості.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у концептуальному обґрунтуванні проблеми формування соціального потенціалу розвитку економіки регіонів з промисловою орієнтацією, вдосконаленні теоретико-методологічного апарату його вимірювання та розробки стратегічних напрямів модернізації процесів формування і використання соціального потенціалу промисловоорієнтованих територій за умов постіндустріального характеру економічних взаємовідносин.

У роботі вперше розроблено та апробовано науково-методологічний інструментарій оцінювання соціального потенціалу розвитку економіки регіону з промисловою орієнтацією, що передбачає компонентну систему вимірювання та розрахунок інтегрального індексу соціального потенціалу на основі: по-перше, здійснення поточної оцінки стану джерел розвитку соціального потенціалу, виокремлення та групування чинників соціального блоку (демографічний, економічної активності, освітньо-професійний, креативний, соціальної інфраструктури і зростання добробуту, безпеки та комфорту праці, гендерної рівності); по-друге, формування матриці досліджень та диференціація її ознак, агрегація і нормування, розрахунок проміжних інтегральних показників за кожною групою; по-третє, ранжування впливу кожної групи показників на інтегральне значення рівня розвитку соціального потенціалу, що в комплексі забезпечує науково-методологічну базу обґрунтованого управлінського регулювання процесу зміцнення соціального потенціалу регіону.

На основі розробленого науково-методологічного інструментарію проведено комплексне оцінювання соціального потенціалу розвитку економіки Дніпропетровської області як регіону з промисловою орієнтацією. Соціальний потенціал розвитку економіки Дніпропетровської області потрапляє у інтервал сильної позиції (0,4859), хоча знаходиться ближче до

нижньої межі його мінімального значення. З метою визначення впливу соціального потенціалу промислових підприємств (організаційно-управлінської, мотиваційної, соціальної, інноваційної та екологічної групи чинників) на розвиток економіки регіону з промисловою орієнтацією проведено таксономічний аналіз та визначено підприємства з найвищим рівнем соціального потенціалу (ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», ПАТ «ДМК ім. Ф.Е. Дзержинського», ДП ВО «Південний машинобудівний завод ім. О.М.Макарова», ПАТ «ДТЕК Павлоградвугілля»).

Автором запропоновано механізм здійснення управлінського впливу на формування соціального потенціалу розвитку економіки промисловоорієнтованого регіону, що враховує дію факторно-критеріальних умов (рівні можливості у освіті та навчанні; гарантії збереження і відновлення психофізіологічного та життєвого потенціалу людини; забезпечення стійкості ресурсоспоживання; розвитку громад та територій; об'єднання потенціалу цифрової трансформації економіки та сфер соціального розвитку) та передбачає застосування загальних та специфічних інструментів на мікро-, мезо- та макрорівні формування соціального потенціалу. Розроблений механізм складається з блоку збору вихідної інформації (ідентифікація стану та ключових характеристик соціального потенціалу регіону, формування системи та ідентифікація суб'єктів здійснення управління, дослідно-експериментальна перевірка на відповідність реальним процесам), визначення прийнятних інструментів та методів (для органів державного і регіонального управління та для стейкхолдерів), прогнозування позитивної/негативної реакції, посилення позитивного впливу та зменшення негативних впливів. Визначено ключові критерії, що визначатимуть успішність управлінського впливу на формування соціального потенціалу розвитку економіки (індивідуальні і групові, для промислового об'єднання, промисловоорієнтованої території).

У дисертації удосконалено систему стратегічних засад модернізації соціального середовища розвитку промисловоорієнтованих територій з метою

його капіталізації, що складається із трьох аспектів: 1) технологічний капітал (реалізація партисипативної структури технологічного оновлення промисловості на основі формування стійких довірчих відносин, коли катализатором технологічного оновлення виступає доступність висококваліфікованого персоналу, функціонування галузевих бізнес-асоціацій, погодженість корпоративних стратегій впровадження інновацій та їх сприйняття промисловою екосистемою); 2) людський капітал (побудова національної системи розвитку талантів, формування соціального бренду промислових територій, методологічне оновлення системи навчання, удосконалення його змісту та практичної орієнтованості, створення цілісного середовища навчання та розвитку, формування позитивного іміджу зайнятості в промисловості, забезпечення інклюзивності та соціальної включеності у навчання; 3) партнерський капітал бізнес-систем (застосування цілеспрямованої системи державно-приватного партнерства для залучення невеликих виробників до ланцюжків створення доданої вартості та модернізації економічних, соціальних та інфраструктурних елементів).

Дисертантом уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження соціального потенціалу розвитку економіки регіону, а саме: надано авторське визначення базових понять «соціальний потенціал» та «соціальний потенціал розвитку економіки». Запропоновано визначати поняття «соціальний потенціал» як спроможність суб'єктів суспільних відносин реалізовувати соціальні важелі впливу на розвиток суспільства в умовах певного стану соціального середовища, що додатково розкривається у рівнях формування соціального потенціалу, його здатності поєднувати наявні та приховані можливості людей, змісті та якості процесів формування і використання, їх специфічності і здатності створювати цінність через цілеспрямований соціальний вплив.

Обґрунтовано значущість економічних ефектів, викликаних дією соціального потенціалу, та доведено доцільність введення до наукового обігу категорії «соціальний потенціал розвитку економіки», що визначається як спроможність суб'єктів суспільних відносин реалізовувати соціальні важелі

впливу на економіку через створення нової цінності на основі концентрації соціальних джерел зростання, узгодження інтересів стейкхолдерів та їх інституційного закріплення. Узагальнено існуючі методологічні підходи до дослідження соціального потенціалу як джерела формування стійкого розвитку економіки постіндустріального типу та запропоновано авторське бачення його структури, рівнів і джерел формування та функцій.

У дисертаційній роботі здійснено класифікацію компонентів соціального потенціалу розвитку промисловості, яка враховує диференціацію показників за характером впливу та напрямками регулювання: показники прямого впливу – кількісні та якісні характеристики наявного людського потенціалу, можливостей його збереження, раціонального використання та розвитку, соціальна інклюзивність, включеність суб'єктів підприємництва (з урахуванням масштабу) у процеси формування соціального потенціалу території в контексті посилення партнерського капіталу бізнес-систем; показники, що потребують опосередкованого регулювання – характер та рівень довірчих відносин між суб'єктами соціального та економічного впливу на розвиток території (ступінь особистої довіри в суспільстві, ступінь організаційної довіри та залученості персоналу, впевненість у системі державних інститутів, громадська активність, сильна суспільна позиція). Такий підхід є підставою для включення зазначених показників до системи інтегрального вимірювання соціального потенціалу регіону з промисловою орієнтацією.

Дістали подальшого розвитку теоретико-методологічні засади забезпечення раціональності процесу використання соціального потенціалу розвитку економіки регіону на основі ідентифікації параметрів його ефективної реалізації (модель «рівень розвитку – рівень використання») та визначення на цій основі напрямів пріоритетного стимулюючого впливу на досягнення оптимальних позицій регіону (методи та інструменти регулювання, програми територіального відновлення, моніторинг та перегляд цільових результатів, стимулювання капіталізації соціальних активів),

результативності застосування яких сприяє обґрунтування інструментарію вимірювання результатів використання соціального потенціалу (модель соціальної віддачі від інвестицій, емпірична модель, модель динамічного стохастичного вимірювання).

Автором узагальнено науково-методичні засади обґрунтування та оцінювання напрямів впливу соціального потенціалу на забезпечення стійкого розвитку регіону з промисловою орієнтацією на основі використання комплексу чинників: інституційні – стійкі відносини суспільної довіри, соціальної відповідальності та соціального партнерства, що формуються в межах зміцнення міжгалузевої взаємодії, розвиток мережевого потенціалу бізнес-асоціацій; кластерні – колективні соціальні зв'язки, соціальна взаємодія як джерело продукування, підтримки та просування спільних ціннісних орієнтирів, норм та поведінкових паттернів, формування соціального бренду промисловості; індивідуально-особистісний рівень – відносини довіри та соціальної згуртованості між індивідами, соціальна фасилітація як базис для зниження показників соціальної, економічної, гендерної нерівності, нагромадження обсягу соціального капіталу.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що теоретичні та методологічні розробки щодо формування та використання соціального потенціалу розвитку економіки регіону з індустріальною орієнтацією в національній інноваційній системі доведені до рівня теоретико-методичних та науково-практичних рекомендацій.

Ключові слова: соціальний потенціал, соціальний потенціал розвитку економіки, регіон з промисловою орієнтацією, національна система постіндустріального типу, інтегральний індекс соціального потенціалу, механізм здійснення управлінського впливу, стратегічні засади модернізації соціального середовища.

SUMMARY

Nesvit K. Social potential of economic development of the industrial oriented area. – Qualification research paper as a manuscript.

Thesis for a PhD Degree by Field of study 05 «Social and Behavioral Sciences» by Program Subject Area 051 «Economics». – Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2020.

The thesis is devoted to the deepening of scientific and methodological bases, development of theoretical and methodological support and practical recommendations for the formation of social potential of economic development of the industrial oriented area within the national system of post-industrial type.

The study sets and solves the following tasks: formed a theoretical and methodological basis for the study of social potential as a key component of sustainable economic development; the role of social potential in the concept of post-industrial transformation of industry is substantiated; scientific and methodological approaches to the study of the social potential of the development of the industrial oriented region are generalized, the essence of the concept of «industrial oriented area» is defined; a structural assessment of the impact of social potential on the economic development of countries with a dominant industrial field of production is proposed; the factors of formation of social potential of economic development of the industrial oriented regions of Ukraine are analyzed; a balanced system of assessment of the social potential of economic development of the Dnipropetrovsk region as an industrial oriented area is proposed; the strategic directions of modernization of the social environment of industrial oriented areas development in the national system of post-industrial type are determined; the directions of managerial influence on conditions and factor-criterion characteristics of formation of social potential of region's economic development are substantiated; methodological bases of application the social potential of the region concept to achieve economic stability have been formed.

The research novelty of the obtained results lies in the conceptual substantiation of the problem to form social potential of economic development of

the industrial oriented regions and improve its theoretical and methodological measurement tool, to develop the strategic directions of modernization the processes to form and apply social potential of industrial oriented areas under conditions of post-industrial nature of economic relations.

The paper contents firstly developed and tested scientific and methodological tools for evaluating the social potential of the industrial oriented region's economy development, which provides a component system for measuring and calculating the integrated index of social potential based on: firstly, the current assessment of social development factors of the social part (demographic, economic activity, educational and professional, creative, social infrastructure and growth of welfare, safety and comfort of work, gender equality); secondly, the formation of a research matrix and its features differentiation, aggregation and rationing, calculation of intermediate integrated indicators for each group; thirdly, ranking the impact of each indicator group on the integral value of the social potential development level, which in the complex provides a scientific and methodological basis for sound management regulation of the social potential of the region strengthening process.

Based on the developed scientific and methodological tools, a comprehensive assessment of the social potential of Dnipropetrovsk region economic development as an industrial oriented area have been provided. The social potential of economic development of Dnipropetrovsk region falls in the range of strong position (0.4859), although it is closer to the lower limit of its minimum value. In order to determine the impact of social potential of industrial enterprises (organizational and managerial, motivational, social, innovative and environmental group of factors) on the industrial oriented region economy development, a taxonomic analysis was conducted and enterprises with the highest level of social potential were identified (PJSC «ArcelorMittal Kryvyi Rih», PJSC «DMK named after F.E. Dzerzhinsky», State Enterprise «Production Association Yuzhny Mashinbuilding Plant named after A.M. Makarov», PJSC «DTEK Pavlogradugol»).

The author proposes a mechanism for managerial influence implementation on the formation of social potential for industrial oriented region economy

development, which consider influence of factor-criteria conditions (equal opportunities in education and training; guarantees of preservation and restoration of psychophysiological and life potential; integration of the potential for digital transformation of the economy and spheres of social development) and provides applying of general and specific tools to form social potential at the micro, meso and macro levels. The developed mechanism consists of a part to collect initial information (identification of the state and key characteristics of the social potential of the region, formation of the system and identification of management subjects, research and experimental verification of compliance with real processes), define acceptable tools and methods (for state and regional authorities and for stakeholders), predict a positive / negative response, enhance the positive impact and reduce the negative. The key criteria to determine the success of managerial influence on the formation of social potential for economic development (individual and group, for industrial associations, industrial-oriented area) are identified.

The thesis improves the system of strategic principles to modernize the social environment of industrial oriented areas for the purpose of its capitalization, which consists of three aspects: 1) technological capital (realization of participatory structure of industry technological renewal on the bases of branch business associations functioning, coordination of corporate innovation strategies and its perception by industrial ecosystem); 2) human capital (building a national system of talent development, forming a social brand of industrial areas, methodological renewal of the education system, improving study content and practical orientation, creating an all-inclusive environment for learning and development, forming a positive image of employment in industry, providing general and social inclusion in education and training); 3) partner capital of business systems (application of a purposeful system of public-private partnership to attract small producers to the value chain and modernization of economic, social and infrastructural elements).

The thesis clarifies the conceptual and categorical tool of social potential of economic development of the region research, namely: the author's definition of basic concepts «social potential» and «social potential of economic development» is

given. It is proposed to define the concept of «social potential» as the ability of social relations to realize the social levers of influence on the development of society in a certain state of the social environment, which is further revealed in the levels of social potential, its ability to combine existing and hidden human capabilities, formation and use processes content and quality, specificity and ability to create value through purposeful social influence.

The significance of economic effects caused by the influence of social potential is substantiated, and the expediency of introducing into scientific circulation the category «social potential of economic development», defined as the ability of public relations to realize social levers of influence on the economy, coordination of stakeholder interests and its institutional consolidation. The existing methodological approaches to study social potential as a source of sustainable development of post-industrial economy formation are generalized and the author's vision of its structure, levels and sources of formation and functions have been offered.

In the thesis the classification of social potential of industrial development components is carried out, which considers differentiation of indicators by nature of influence and directions of regulation: indicators of direct influence – quantitative and qualitative characteristics, possibilities to preserve, rational use and develop of available human potential, social inclusion, inclusion of entrepreneurship subjects (considering the scale) in the processes of forming the social potential of the area in the context of strengthening the partner capital of business systems; indicators that require indirect regulation – the nature and level of trust between the subjects of social and economic influence on the development of the area (degree of personal trust in society, degree of organizational trust and staff engagement, confidence in the system of authorities, public activity, strong public position). This approach is the basis to include these indicators in the system of integrated measurement of social potential of the industrial oriented region.

Theoretical and methodological principles of ensuring the rationality of the social potential of the region's economy development applying process on the basis of identifying the parameters of its effective implementation (model «level of

development – level of use») and determining on this basis the directions to prioritize stimulating influence on achieving optimal positions of the region (regulatory tools, territorial restoration programs, monitoring and review of target results, stimulating the capitalization of social assets). The effectiveness of its application is facilitated by the substantiation of the tools to measure the results of social potential applying (model of social return on investment, empirical model, model of dynamic stochastic measurement).

The author summarizes the scientific and methodological principles of substantiation and evaluation the impact of social potential on sustainable development of the industrial oriented region based on spread over a set of factors: institutional – sustainable relations of public trust, social responsibility and social partnership, formed within the framework of strengthening intersectoral cooperation, development of network potential of business associations; cluster – collective social ties, social interaction as a source of production, support and promotion of common values, norms and behavioral patterns, the formation of a social brand of industry; individual-personal level – the relationship of trust and social cohesion between individuals, social facilitation as a basis for reducing social, economic, gender inequality, the accumulation of social capital.

The practical significance of the obtained research confirmed by theoretical and methodological concept for the formation and use of social potential of economic development of the industrial oriented area within the national innovation system which brought to the level of theoretical and methodological and scientific-practical recommendations.

Keywords: social potential, social potential of economic development, industrial oriented region, national system of post-industrial type, integrated index of social potential, mechanism of managerial influence, strategic principles to modernize the social environment.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

1. Несвіт К., Шаульська Л., Бойченко В. Стратегічні засади розвитку промисловоорієнтованих територій на основі модернізації соціального середовища. *European Journal of Economics and Management*. 2020. Vol.6. Iss. 1. P. 59-70. *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні стратегічних засад розвитку промисловоорієнтованих територій.*

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

2. Несвіт К.В. Соціальні чинники стійкого розвитку промисловості регіону. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2 (37). С. 56-62.

3. Несвіт К.В. Соціальний потенціал промисловості як домінуючий чинник досягнення економічної стійкості. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2019. №9. С.59-70.

4. Несвіт К.В. Соціальний потенціал розвитку промислового комплексу регіону в контексті перспектив нової економіки. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2018. №4 (57). С. 78-84.

5. Несвіт К.В. Сучасна еволюція концепції створення стійкої цінності компанії на основі розширення ресурсної складової. *Економіка і організація управління*. 2017. №4 (28). С.233-246.

Публікації за матеріалами конференцій

6. Несвіт К.В. Особливості трансформації промислового сектору України в умовах нової економіки. *Наука, освіта, суспільство: реалії, виклики, перспективи*: зб. матеріалів конференції. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. Т1. С. 164-166.

7. Несвіт К.В. Соціальні джерела формування стійкої конкурентоспроможності промисловості в новій економіці. *Сфера зайнятості і доходів в умовах цифрової економіки: механізми регулювання, виклики та доміанти розвитку*: зб. тез доповідей учасників Міжнар. наук.-практ. конф.; 23–24 жовт. 2019 р. К. : КНЕУ, 2019. С. 129-131.